

Barát Erzsébet

Szegedi Tudományegyetem

Az előjogainak sérülését helyreállítani igyekvő „dühös államférfi” „nő”-ellenes hadjárata

A feminista kutatás elsősorban a ‘nő’, “női(es)ség’ feltárását állítja a kutatás középpontjába. Teszi ezt részben azért is, hogy kikezdje a nő kitakarásának szisztematikus gyakorlatát a társadalom- és a humántudományokban. A nő és hatalom viszonyát vizsgálva mégis úgy döntöttem, hogy a ‘férfit’, a ‘férfi/as/ság’-ot állítom ‘közzemlére’. Azaz nem közvetve, hanem közvetlenül teszem a férfi-elvű hatalomban játszódó folyamatokat tanulmányom témájává, hiszen a neoliberális kapitalizmus magyarországi válsága együtt jár az ideálisnak, a kívánatosnak elgondolt és megélni rendelt ‘férfi/ség’ válságával is, a maszkulinitás domináns gyakorlatának, a hegemon maszkulinitásnak (Raewyn W. Connell 1987; 1995) a válságával és újrendeződésére tett kísérletekkel is. A magyar kormányzat politikai médiában működtetett hatalmi stratégiáit fogom vizsgálni Michael Kimmel (2013) USA-t bemutató modelljének segítségével. Kimmeltől eltérően azonban azt mutatom be, hogy a hatalmát aláásottnak látó fehér férfi dühe a mai Magyarországon nem csupán a maszkulinitás relatív skáláján lentebb található, vagy annak gondoló férfiak hangja, hanem a politikai elit által harsogott, a ‘férfi bajtársiasságra’ apelláló domináns beszédmód lett az elmúlt közel egy évtizedben. Minél magasabb a (vélt) tét, annál harsányabb, annál koncentráltabb, ellentmondást nem tűrő a hatalmi központosítást legitimizáló diszkurzus rendje.

Elméleti megfontolások: A ‘gender’ mint üres jelölő

Állításaim értelmezési kerete szempontjából fontos hangsúlyozni, hogy a ‘gender’ fogalmat konkrét hatalmi erőviszonyok intézményesült terekben lejátszódó társadalmi gyakorlatként (praxisként) gondolom el, melynek lényeges alkotó eleme az adott gyakorlat szemiotikai kódoltsága, a férfi/nő distinkció mentén történő kategorizálás. R. W. Connell is eme felfogás jegyében gondolja el 1987-ben a megkülönböztetés kitüntetett elemét, a maszkulinitást. Connell felfogása túllép a nyolcvanas évek szociológiai gondolkodásában uralkodó ‘gender’ fogalmon. A korabeli domináns értelmezés a gendert adott, veleszületett nemi ‘karakter jegyek összességéként’, illetve az ezekre épülő, ezeknek ‘megfelelő’, velük egybevágó, úgynevezett társadalmi nemi szerepek tipológiájaként gondolta el, melyek elsajátítását a ‘szocializáció’ egyirányú és statikus fogalma volt hivatva

‘magyarázni’. Ez a megközelítés tehát eleve ‘két gender’ létezéséből indul ki, a kutató feladata pedig a hozzájuk rendelt/rendelhető társadalmi szerepeket, elvárásokat feltérképezése és/vagy kritizálása. Ez az egybemosás szükségtelenné teszi a (társadalom)kutató számára a nemiség szexuális és társadalmi aspektusú vizsgálatát. A gender eme magától értetődőnek elgondolt ‘biológiai’ megalapozottságnak veszélyeit saját munkájában is igyekszik Connell tetten érni a 2005-ben James W. Messerschmidtrel közösen megjelentetett tanulmányukban. A connelli fogalom magyarázó erejét, illetve dinamikusabbá tételének szükségességét vizsgálják a kategória 1987-es újragondolása óta zajló globalizáció társadalmi jelenségeinek tükrében.

Mindenek előtt a maszkulinitás fogalmának pluralitására helyezik a hangsúlyt, arra hogy miként írják át, esetenként rajzolják ‘el’, a különböző, nem domináns férfiasság-gyakorlatok képviselői által vívott társadalmi küzdelmek az ‘ideális férfiasság’ jelentését, adott formáit. Azaz a hegemon maszkulinitás fogalmát a pluralitás újragondolása eredményeként kezdik ki és vetik el az 1987-es fogalom hierarchikus struktúrájának egydimenziós elgondolását is. A hatalmi viszonyok többirányúságának bevezetése kimozdítja a centrum/periféria kétosztatúságát, s a hatalmi erőterek differenciáltsága együtt jár az ágencia, az autonómia lehetőségének nem-individualizált elgondolásának lehetőségével, illetve a helyi, nemzeti és nemzetközi folyamatok többirányú együtt hatásának vizsgálatának igényével is. Azaz, az ideális férfiasság, a domináns modell annak következtében lesz ellentmondásos és differenciált, hogy a maszkulinitás perifériára rendezett megnyilvánulási formái (pl. a ‘kékgalléros munkás férfi’, a ‘fekete szubkultúra fiatal férfiya’ vagy a ‘nagyvárosi kínai diaszpóra kisvállalkozó férfiya’) több irányból, többféle vektor mentén mozdíthatják ki. De, a differenciáltság szerintem abból is adódik, hogy adott elrendezésben az egyes maszkulinitás formák maguk is többféle dimenzió, distinkció metszéspontjában rendeződnek adott közösség számára ‘koherens egészé’ — a ‘centrum’ maga is adott történelmi pillanat erőviszonyai függvényében lehet/mutatkozhat többé vagy kevésbé differenciáltnak. Azaz, értelmezésemben a különbözőségek kölcsönhatása a ‘különbség’ fogalmára is érvényes: a többféle dimenzió dialektikus, dinamikus artikulálódásának eredményeként áll elő, a jelentésképző gyakorlatok pluralitásának James Paul Gee (2014) által kidolgozott diszkurzív modelljének értelmében.

Az elmúlt nyolc év magyar kormányzatának politikai médiában artikulálódó, illetve az általa működtetett diszkurzív stratégiát reprezentáló, általam kitüntetettnek ítélt szövegek egyberendezése és elemzése segítségével azt mutatom be, hogy a ‘fehér, heteroszexuális, felső-középosztály-beli férfi’ a társadalmi problémákat Magyarországon is úgy éli meg, mint gender alapú konfliktust. A hegemon hatalmát kikezdő társadalmi, gazdasági, kulturális

folyamatokat mindenképp előtte a 'nő'-höz köti, őt teszi meg bűnbaknak, vele szemben érez elkeseredett dühöt. A mai helyzet legfontosabb sajátossága, hogy a kisebb-nagyobb (vélt vagy valós) privilégiumainak veszélyeztetettségét látva, nem csupán a maszkulinitás kevésbé követendő, a relatív értékrendi skálán lentebb elhelyezett, a maszkulin hatalmi erőteréből kirekesztettebb férficsoportok hangja szólal meg ennek a dühnek a hangján, de a hatalmi mechanizmusok különféle előnyeit, köztük az értékrendi skála magától értetődő 'viszonyítási pont'-ja pozíciójának elfoglalását, élvező csoportok is, élükön a politikai elittel. A düh 'férfi bajtársiasságra' apelláló domináns beszédmóddá válik, hatékonyan egybemosva a köztük lévő relatív, de lényeges különbségeket. Minél magasabb a (vélt) tét, annál harsányabb, annál koncentráltabb, ellentmondást nem tűrőbb a hangorkán, annál erősebb az egység, a hatalmi központosítást a 'nő(i)ség' letámadása árán legitimizálni hivatott diszkurzus rendje.

Ez a nőellenes maszkulin düh, ami az egyre koncentráltabban, egyre hangosabban jelentkező 'gender-ideológiára' hivatkozásban egyesül, jelöli ki a 'gender'-t, pontosabban annak 'ideológia' jelentésben történő stigmatizálását a jobboldali populista politikai diszkurzus 'mi' fogalma alapján, egységbe rendező elemének, a közösségi összetartozás Ernesto Laclau (1996, 37) által bevezetett 'üres jelölő'-jének (*empty signifier*). Laclau az 'üres jelölő'-t adott jelölő rendszer által, adott értelmezési horizontból kijelölt 'egybetartozás' elválasztó határaként (*exclusionary limit*) definiálja, miközben különféle (társadalmi/kulturális) pozíciók ekvivalenciáját tételezi — addig a pontig, ahol azok elkülönültsége szinte teljes mértékben elmosódik (ibid., 39). Az általam vizsgált politikai beszédmódban a düh számtalan kifejeződési formájának ilyen ekvivalens érintkezési pontja a „gender-örület”-diszkurzus, aminek fontos, ha nem legfontosabb ideológiai hozadéka, hogy megengedi a hatalom szelektív látását — amerre csak ellát. A „gender-örület” fülsiketítő zajában érvelhet, például, a 'nemzeti tőke' leválaszthatósága és hasznossága mellett anélkül, hogy nevének kellene neveznie az elmúlt harminc év neoliberais gazdasági folyamatait. Az Európai Unió kelet-európai országait, s mindenképp előtte köztük a magát 'legerősebbnek' tudni vágyó magyar gazdaságot nem kell „külföldi tulajdonban lévő” neo-kolonizált „keleti” régióknak láttatni; illetve továbbra is lehet a német, holland és francia tőke kelet-európai befektetéséért egymással vívott kényszerű harcot az egymás közötti 'versengés'-nek, az arra 'érdemesek' sikereként láttatni anélkül, hogy kimondanák ezek hátulütőit, pl. az egyre alacsonyabb munkabért bevállaló cégek és országok gazdaságpolitikai döntéseinek olyan hátrányait, mint a fennmaradó hangoztatott 'hazai' munkaerőpiac védelmének ellehetetlenülését. (Leonid Bershidsky 2017) Legfőképpen is megúszhatja a szembenézést a Bershidsky vázolta folyamatok különféle feminista kritikai értelmezésével (pl. a gondozás, gondoskodás

átrendeződésének következményeivel, az elszegényedés „női” arcával). Az maga lenne a „gender örület” (képviselői) által a ‘nemzeti mi’ ellen indított támadás ‘bizonyítéka’; s mint ilyen csöppet sem tanácsos (tudományos) vállalkozás – mint azt 2017-ben az ELTE gender tudományok MA programjának indítását ‘áltudomány’-ként történő stigmatizálása volt hivatva jelezni (lásd ennek az álláspontnak egyik jellegzetes megnyilvánulását Szilvay Gergely 2017 -es *Mandineren* megjelent szövegében).

A feminista diszkurzusok kiszorításának kritikus pillanatai a rendszerváltozástól napjainkig

Korábbi kutatásaimat újragondolva, a rendszerváltozás elmúlt harminc évének médiában artikulálódó gender-diszkurzusait három kritikus pont körül látom sűrűsödni. Az első ‘pillanat’ a kilencvenes évekre esik, amikor a hívó szó nem a ‘gender’, hanem a ‘feminizmus’. A *Médiakutatón* megjelent tanulmányban azt vizsgáltam két szakkollégiumos hallgató segítségével (Barát, Pataki & Pócs 2004), hogy az 1990-es évek nyomtatott napi és heti politikai sajtójában vajon teret kapott-e végre a magyarországi heteroszexista férfiuralom kritikája, a feminizmus. Legfontosabb megállapításunk az volt, hogy az 1990-es években nem a feminista szempontú kérdésfelvetések kapnak teret, helyette csupán a ‘feminizmus’ fogalmának ‘általános érvényű’ jelentésmeghatározása zajlik, konkrét társadalmi, kulturális és tudományos jelenségektől, felfogásoktól, mozgalmaktól elvonatkoztatottan. Ez a fajta dekontextualizálás, még ha rokonszenvező pozícióból is ‘definiálta’ volna a ‘feminizmus’ fogalmat, eleve használhatatlan kiüresítését eredményezte volna. Bármilyen konkrét ‘pozitív’ értéket is tulajdonított volna a ‘feminizmus(ok)’ közös ‘jellemzőjé’-nek, az éppen attól lett volna érték, hogy konkrét időhöz és helyhez nem köthető – ezért megkérdőjelezhetetlen, kikezdhetetlen. Ennek a fundamentalista beszédmódnak látszólagos előnye azonban a legnagyobb hátránya is. Az érték fogalmának magának a megkérdőjelezhetetlensége összeegyeztethetetlen bármely feminista kritika azon feltevésével, hogy a nők megélt tudásához köthető kérdésfelvetés másfajta tudást, ismeretet, gyakorlatot tesz lehetővé.

A kilencvenes évek nyomtatott politikai sajtójában tehát nem a ‘gender’ kategóriájának, hanem közvetlenül a ‘feminizmus’ fogalmának definiálása folyik — egyoldalúan. Sajátosságát az ‘ideológia’ jellegében ragadják meg, az ideológia vádját társítják hozzá miközben a feminista nézőpontból megfogalmazott társadalom- és kultúrakritikák központi, a társadalmi viszonyok sajátosságát megragadni és azokat leleplezni hivatott elemzés legfőbb kategóriája, a ‘gender’ egyáltalán nem jelenik meg. Továbbá, a lejárata elsősorban a nyomtatott médiában, s alapvetően a korabeli

jobboldali pártpolitika holdudvarához közelálló, esetleg általuk tulajdonolt, politikai sajtóban van jelen. Végül, a feminizmus előállt elrettentő jelentése kapcsán a legfontosabb retorikai stratégia a fogalom jelentésének individualizálása. A napi politikai sajtóban nem feminista mozgalmakról, vagy kutatási projektekről, ismeretelméleti megközelítési módokról, azok relevanciájáról esik szó, hanem többnyire ‘feministák’-ról. Azaz, azon ritka alkalmakkor, amikor a fogalom egyáltalán megjelenik a sajtóban, a gyakorlatot (feminista mozgalmakat), a gyakorlat kritikáját (feminizmusokat) egybemossák az egyénnel, a feministákkal: „[A] helyzetet felmérni sem tudó ‘terrorista lesbikus’ figurájának megidézésével igyekezett a napi [jobb oldali] politikai sajtó lejártni a feministának mondott kritikát.” (Barát et al. 2004, 50).

A nőtársait terrorizálni próbáló magányos, lesbikus feminista tudatlansága három forrásból ered(ne). Mindenek előtt abból a ‘tény’-ből, hogy még azt sem tudja, hogy a feminizmus, az általuk állítólag kiválasztott geopolitikai terében, ‘Amerikában túlnyerték [volna] magukat a nők’, ergo a feminizmus ‘idegen’ gondolat, mozgalom állítólagos saját hazájában is. Továbbá, azt sem képes belátni, hogy a ‘Nőkérdés’ egyszer már nyilvánvaló kudarcot vallott az úgynevezett ‘kommunizmusban’. Ráadásul, saját ‘doktrínáját’ sem ismeri a magyar feminista, mit sem tud a nők tudásának fontosságáról, amennyiben a magyar nők többségének állítólagos elégedettsége ellenére próbálná (természetesen hiába) rákényszeríteni azokra a „‘természetük’ ellen ható maszkulinitás”-ként definiált feminizmust.

Ezen az utóbbi ponton lepleződik le a másik két diszkurzust is közös metszéspontba rendező közvetett ‘gender’ fogalom: A ‘nő’ normatív jelentése a vele születettnek hitt ‘női’ nemi morfológiából nyilvánvalóan következő ‘igazi nő’ megvalósulása. Mindaz, ami ezen, a Connell által “hangsúlyozott feminitás”-nak nevezett horizonton túl van, az az abnormalitás terepe, amit önnön, ‘természetellenes’ (képtelen) törekvése, a ‘férfiasság’-ra törekvés igyekezete leplezne le. Mint ilyen, ez a ‘nő’ szükségképp ‘leszbikus’, mert mindaz, ami a nőiség normájától eltér, az ‘férfias’, s mint ilyen a kitüntetett heteroszexuális ‘irányultság’-tól való eltérést van hivatva megmagyarázni. Azaz a magányos feminista igazából azért neveződik ‘terroristá’-nak, mert a reprodukció rendjét ásná alá. Az olvasó elrettentésére szolgáló ‘leszbikus’ stigma — azon túl, hogy a lesbikusságot a magától értetődő ‘azonos nem’-hez való erotikus vonzalom jelentésre redukálja — kimondatlanul is a konzervatív társadalmi rendet működtető ‘nő’ jelentését van hivatva megidézni és hitelesíteni.

A második kitüntetett pillanat az új évezred első évtizedének „csendjére” következő váratlanul felharsanó ‘gender-ideológiá’-zás. Az évezred első tíz évének nyilvános beszédmódjából, legalábbis a nyomtatott politikai sajtót illetően, gyakorlatilag kiszorul a ‘feminizmus’ szó, s ezzel a

jelentését meghatározni törekvő igyekezett. Mintha a kilencvenes években elgondoltakkal szemben, nem bizonyultunk volna elég veszélyesnek a politikai kurzusok számára — illetve, mintha részben sikeresnek bizonyult volna a jobboldali média elrettentés-kampánya is.¹ Ezt a perifériára szorítotttságot törli meg 2010-ben az óvodapedagógiai elvek kormányzati újragondolása („Tájékoztató” 2010) és a körülötte folyó vita. A dokumentum megfogalmazta, gender-sztereotípiákat kiszűrni igyekvő kormányzati közpolitikai kísérlet kapcsán váratlan hangerővel szólal meg ismét a feminizmust stigmatizálni igyekvő akarat. A jobboldalról feltörő, felerősödő stigmatizáló közbeszéd azonban már nem a ‘feminizmust’, hanem a ‘gendert’, pontosabban a ‘gender-ideológiát’ tematizálja (Barát 2012). A mai helyzet értelmezésének szempontjából fontos észrevenni azt is, hogy a jelentés kapcsán folyó harc terepe elmozdul. Az óvodai nevelés tartalmának megváltoztatására tett igyekezet körüli politikai harc a parlamenti vitában, illetve annak nyomán bontakozik ki. A stigmatizáció nem a médiában, hanem az államhatalom törvényhozó ágában jelenik meg, de ekkor még az ellenzékben politizáló jobboldali politikai beszédmódban. Ehhez hasonló jelenséget ír le Kováts Eszter és Soós Petronella (2014) tanulmánya is.

A feminizmus jelentésének ‘gender-ideológiaként’ végbemenő stigmatizálása a harmadik pillanatban, a 2010-es parlamenti választásokat követően nem annyira a jelentésében, mint inkább abban a lényeges tekintetben változik, hogy a hivatalos államhatalmi beszédmód elemeként, a kormányzati és törvényhozói gépezet elengedhetetlen és mára nyilvánvalóan sikeres eszközeként működik. Ezzel megelőztük a Lengyelországban és az Egyesült Államokban tapasztalható hasonló jenségeket, melyek felbukkanásáról Veronika Grzebalska, Pető Andrea és Kováts Eszter 2017-es tanulmánya számol be, azzal a különbséggel, hogy ők nem a gender-ideológia-diszkurzus hanem az ‘illiberális demokrácia’ fogalmának megjelenését okait igyekeznek megragadni, s azt a liberális demokráciák „egyenlőség politikájából” való kiábrándulásban látják.²

---

¹ Hogy ez mennyiben volt így, talán mindazon társadalmi tudományos folyamatok miatt marad számomra (is) megválaszolhatatlan kérdés, amelyekről Adamik Mária tanulmánya beszél a *TNTeF* jelen számában.

² A releváns rész az angol eredetiben: „It is simplistic to believe that Kaczynski, Orbán and Trump have risen to power simply by tapping into a ubiquitous and deeply engrained hatred of women and homosexuals. Rather, for many voters, equality politics, both in the narrow sense of policies aimed at eradicating various forms of inequality, and as a symbol of a positive, progressive vision of the future, have come to signify everything that is wrong with the current state of politics.” A szerzők értelmezésében, a feminista önkritika jegyében, ennek a kiábrándultságnak egyik (ám egyetlen megnevezett) okozója lenne az 1990-es évektől egyre láthatóbban jelenlevő transzdzsender és queer tudományokkal, illetve mozgalmakkal azonosítható „identitás politika”, ami szerintük (a Nancy Fraser 1998-as *Justice Interruptus*:

Az elmúlt nyolc évben a „gender-ideológia”-zás a hivatalos pártpolitika bevett beszédmódjává vált. Megszilárdulása, hétköznapi tudássá ‘szelődülése’ többek között éppen abban érhető tetten, hogy adott kormánypolitikus lényegében bármilyen gender szempontú politikai kezdeményezést, illetve azok képviselőit, az ismertnek vélt lejáratos ‘gender’ fogalom elfogadottságára apellálva minősíthetetlen hangot üthet meg a Parlamentben nőpolitikusok megszólalására adott reakcióiban. Ezek a megnyilatkozások annak a felfogásnak mentén lesznek értelemmel bíró kijelentések, mely szerint, a ‘nő’ és a ‘hatalom’ nem kapcsolódik, nem kapcsolódhat egymáshoz a beszélők értelmezési horizontján.³

A beszédmód elfogadottságát jelzi az állami közpolitikai gyakorlatban a nőpolitika megszűnése, illetve a helyére kerülő, konzervatív ‘családpolitika’ gyakorlata és retorikája — amit Szikra Dorottya (2014) tanulmánya elemez behatóan. E szerint, központi politikai és ideológiai cél a gyerekszám növelése és a nők otthontartása, ami akár erőszakos eszközökkel is kikényszeríthető. A Fidesz-KDNP által megváltoztatott Munka Törvénykönyve például lehetővé teszi a kisgyermekes anyák kirúgását is. Hiába a bevezetett gyed extra: hiába mehetne dolgozni a kisgyermekes anya, ha a cége megszüntetheti munkaviszonyát, de hiábavaló akkor is, ha nincs elegendő bölcsőde, és ami van megfizethetetlen — különösen a *gender gap* sújtotta fizetésből.

Critical Reflections on the Postsocialist Condition c. monográfiája által bevezetett bináris distinkciónak megfelelően) csak a társadalmi elismerés igazságtalanságnak helyreállítását célozza, de adós marad a strukturális (pl. gazdasági/globalizációs, nemi alapú, vagy neo/kolonializációs kirekesztettségéből eredő) igazságtalanságból következő egyenlőtlen elosztási viszonyok helyreállításának célkitűzésével. Az önkritika szükségességével én is egyetértek. A szerzők gondolatmenete által implikált (de ki nem fejtett) ‘identitás’, illetve ‘reprezentáció’ fogalom nyelvre, a jelre, a jelentésre mint a ‘valóságot’ híven (vagy hamisan) tükröző utalásaival azonban nem. Szándékom szerint jelen tanulmányom érvelése is a kettő dialektikus viszonyán, konstituálódottságán alapul (ami nem azonos Luhmann társadalmi konstruktívizmus fogalmával). Így az általuk javasolt önkritika célkitűzése eleve érvénytelen az én megközelítési módomból logikája értelmében. Azonban nem ehhez a vitához kívánok most hozzászólni, annyival inkább nem, mert az idézett tanulmány konklúzióként csak a kritikai kijelentésekre szorítkozik, az érveléssel, a kifejtéssel adós marad (például azzal, hogy miként értelmezik a Nancy Fraser distinkciójáról Judith Butler és Fraser között a *New Left Review*-ben 1998-ban lezajlott vitát).

³A képzettársítást Hillary Clinton fogadtatása kapcsán Robin Lakoff 2008-ban megjelent „Language, Gender, and Politics: Putting ‘Women’ and ‘Power’ in the Same Sentence” c. tanulmánya tárgyalja, melyet részletesen lentebb tárgyalok majd a ‘nő’ fogalmának kitarakása kapcsán.

A „gender-ideológia” elfogadottságára alapozó kirekesztő szexista beszédmód működ(tet)ése a hatalom szereplői részéről

A 2010-14 közötti időszakban a ‘genderezés’ legkirívóbb megnyilvánulási formái a parlamenti vitákhoz köthetők, elsősorban a kormánypárti parlamenti képviselők, illetve az akkori FIDESZ-KDNP kormány megszólított tagjai részéről — nem csak a nőket közvetlenül érintő törvénykezés vitája kapcsán (első példa), de a nőképviselek bármilyen kritikus megszólalása ürügyén is (második és harmadik példa). Ennek bemutatására három elhíresült példát idézek föl. Az első a családon belüli erőszak külön büntető törvénykönyvi kategóriaként való megnevezése érdekében benyújtott népi kezdeményezés parlamenti vitája során hangzott el. Varga István, Fideszes parlamenti képviselő a hétfőről keddre virradó éjjel (*sic*) tartott vitában 2012. szeptemberében a következőkkel érvelt a törvény szükségtelen volta mellett:

Azzal kellene foglalkozni, hogy ebben a társadalomban ne egy vagy két gyermek szülessen, hanem három, négy vagy öt gyermek. És akkor lenne értelme annak, hogy jobban megbecsülnénk egymást, és fel sem merülhetne a családon belüli erőszak. („A FIDESZ meghajlik” 2012)

Egy hét múlva, a javaslat ‘sikeres’ (egyhangú) megszavazását követően — ahol ugyan „párkapcsolati erőszak” lett a családon belüli erőszak tényállásnak megnevezése (mert a KDNP-s képviselők különösen nehezményezték a családi kapcsolatok erőszakkal társítását...) — Varga képviselő egy-egy fehér rózsát (*sic*) adott át Szabó Tímeának és Ertsey Katalinnak, a két (akkor még) LMP-s ellenzéki nőképviselelnek, illetve Halász Pálmának, a kezdeményező *Élet-Érték Alapítvány* elnökének, aki az egyik parlamenti páholyban ült. Az indítványozó egyesület elnöke lenyűgöző távolságtartással azt nyilatkozta az *Index* újságírójának a fent idézett cikk tanulsága szerint, hogy „*A virágokat azoknak a sírjára fogom tenni, akik belehaltak a családon belüli erőszakba.*”

Második példám Tasó László Fideszes képviselő két megszólalása. Az elsőnek 2011-ben Szabó Tímea (akkor LMP-s ellenzéki képviselő) volt a címzettje. A sértés akkor hangzott el, mikor Lázár János elhíresült, szegénységre tett megjegyzését kérte azámon az LMP nevében Jávor Benedek a napirend előtt felszólalásában. A kormánypárti képviselőket csendre intő Szabó Tímeának szólt ezért oda Tasó képviselő így: „Mit pofázol bele, kisanyám?” („Bocsánatkérést várnak” 2011). 2013-ban pedig, Szél Bernadett ellenzéki LMP-s képviselő napirend előtti felszólalásának záró mondatára, mely szerint: „Önök először ütnek, aztán kérdeznek.”, Tasó képviselő azt válaszolta napirenden kívül, hangosan bekiabálva, hogy: „Csak téged” (Oroszi,

2013). Egyik megszólalását sem követte a Házelnök (Fideszes párttársának) bírságolása vagy akár szóbeli rendreutasítása sem.

Végül álljon itt a két héttel korábban, Illés Zoltán, akkor környezetvédelmi államtitkár szintén a Szél Bernadett képviselő által elmondott kritikára, az államtitkár — érvek helyett — odavetett mondata, miszerint „Attól még, hogy ön szép, még nem következik, hogy okos.” (!!444!NÉGY!!, 2014)

A 2014–2017 ősze között eltelt Fidesz-KDNP második kormányzási ciklusban a ‘genderezés’, a nőgyűlölet nem csupán a Parlamentben, de a hatalmi ágak minden elemében, rendszerszintűen működik: a kormányzó párt kongresszusán, a Házelnök szájából, a Kormányzóvivő sajtónyilatkozatában, a kormányrendeletben. Lakoff megállapítását ironikusan kifordítva: „A ‘nő’ ezzel a ‘helyére’ kerül”. Erre is három reprezentatív példát választottam ki.

Az első idézet Kövér László Házelnöknek 2015. decemberében, a Fidesz Kongresszusán elmondott beszédéből való, amiben hangsúlyosan kitér a ‘női hivatásra’. Ebben azt mondja, hogy a párt nem akar „gender-örületet”, mert „szeretnénk, ha lányaink az önmegvalósítás legmagasabb minőségének tartanák, ha unokákat szülnének nekünk”. (Rényi, 2015)

A beszédre azonnal tiltakozó csoport alakult a közösségi médiában „Neked is hányingered van? Küldj egy negatív terhességi tesztet Kövér Lászlónak” (2015) címmel. A Házelnök a közfelháborodásra adott reakciójában így magyarázza kijelentését — szándéka szerint nyilván elvenni igyekszik az előző kijelentés sértő élet, ám pontosan ugyanazon logika mentén, aminek 2011-ben Varga képviselő is hangot adott a családon belüli erőszak törvénytervezetének tárgyalásakor:

Én nem akarok parancsolni, ha módomban állna, sem parancsolnék meg olyat senkinek sem, ami a személyes életével kapcsolatos. De engedtessek meg nekem, hogy *az emberiség fennmaradásához szükséges kultúra mellett szót emeljek* [...]. Aki járt az általános iskola hetedik osztályába — amikor én jártam, *az emlősök szaporodását* ott tanították — annak tudnia kell, hogy az emberiség fennmaradása azzal jár, hogy *a nők szülnék*, gyermekeket hoznak a világra, és (sic) *nagy szeretetben felnevelik*. (Csuha, 2015; kiemelés tőlem, B.E.)

Második példám az Isztambuli Egyezmény ratifikálásának elmaradása miatt 2017. januárjában a Liberális Magyarországért Alapítvány (ALMA) „Nem magánügy!” címmel rendezett a családon belüli erőszakkal foglalkozó konferenciája, amelyen az LMP, az Együtt, a Jobbik és az MSZP képviseltette magát, ám a kormánypártok nem voltak jelen („Kidomborította nőpolitikáját a Fidesz” 2017). Helyette a Kormányzóvivő a következő sajtónyilatkozatot adta közre:

A nőkre jelenleg a bevándorlás és a migránsok betelepítése jelenti a legnagyobb veszélyt Európában. Ahol a migránsok megjelentek, ott ugrásszerűen megnőtt a nők és a gyermekek elleni erőszakos bűncselekmények száma. Ugyanazok most, akik egy kerekasztalnál szavakban a nőkért aggodalmaskodnak, együtt akadályozták meg, hogy a parlament elfogadja a migránsok betelepítését megtiltó alaptörvény-módosítást. (Hídvégi 2017)

Az állítólagos ‘migránsveszéllyel’ szemben legitim kormánypolitikai cél a nők ‘megvédése’ lenne, feltéve ha, az olvasó/állampolgár kész a propaganda gépezet által folyamatosan megidézett ‘veszélyt’ tényként olvasni, de még inkább, ezt megelőző lépésként, amennyiben kész a ‘migráns’ jelentésmezejét automatikusan, nyilvánvaló logikai lépésként a ‘veszéllyel’ társítani. Ezen logikai lépések fennállása esetén legitim elvárás lesz az ő részéről is, hogy a Kormány szavatolja számára az ‘állambiztonságot’, ami egyszerűen az ‘asszonyaink és lányaink’ (sic) védelmének szavatolását jelenti — természetesen nem az egyébként folyamatosan (verbálisan és fizikailag) agresszívan fellépő ‘fiaink’-tól és — a fenti idézetek tanulsága szerint — ‘államférfiaink’-tól. Fájdalmasan ironikus módon azzal a szimbolikus kerítéssel teljesül a nők védelme, melynek felépítése során éppen az ő állampolgári érdekeik épülnek be s veszítik el ekként való felismerhetőségüket. A ‘migránsok’ fenyegette nő-alak valójában a NER hatalmát védő és erősítő ‘kerítés’- építés oltárán felkínált áldozat a kormány politikai hatalma megtartásának legfőbb eszköze a ‘nő’... Ezt az értelmezést erősíti a fenti idézetnek még egy fontos nyelvi jellegzetessége.

Ez utóbbi kijelentést a szöveg azon sajátosságával magyarázható, ha feltűnik, a szöveg a ‘NŐK’-ről beszél. A szóvivői nyilatkozat szóhasználata ugyanis elüt attól az általános nyelvhasználati stratégiától, mely szerint a nők sokkal inkább ‘HÖLGYEK’ vagy ‘ANYÁK’, de nem ‘NŐK.’ Rogán Antal 2012-ben, még a Fidesz frakcióvezetőjeként, a családon belüli erőszak törvénytervezetének fent idézett vitája kapcsán mondta a következőket: „Meghajlok a hölgyek akarata előtt.” Ami arra utal, hogy a Fidesz Nőtagozatával folytatott beszélgetés után (azzal a tagozattal, aminek alapító Elnöke Ékes Ilona, a Magyar Asszonyok érdekszövetségének tiszteletbeli elnöke is) Rogán azt javasolta a frakciónak, támogassa a népi kezdeményezést.

Miért tehát a kivételes szóhasználat a nőket nyíltan megnevező Kormány szóvivői kijelentésben? Értelmezésemben azért a kivételes szóválasztás, hogy a lényeges társadalmpolitikai kérdéseket, az olyan kritikus kérdéseket, mint az elszegényített és lerombolt állami oktatásügy és egészségügy, vagy a kiüresedő nyugdíjalap, a ‘nő’ migránsok fenyegette figurája takarja ki/el. Ráadásul, ezek a problémák mind a nőket sújtják jobban: egyrészt „elnőiesedett” pályák terepeként emlegetik mindkét intézményrendszert,

másrészt a lakosság életkorfáját vizsgálva is, nagyobb arányban vannak nők, mint férfiak a 65. év feletti nyugdíjra jogosult korosztályban. Vagyis a nők kivételesen ‘NŐ’-ként való megnevezése valójában ‘férfiérdekek’ mentén rajzolódik ki – kétszeresen is. Nem a nőket hátrányosabban érintő társadalmi helyzetről esik szó, hanem ‘oltalomra’ szoruló félként neveződnek meg — a politikai döntéshozók hatalmának megtartása érdekében.

A ‘nő’ eljelentéktelenítéséig és azon is túl (?)

Mára tehát eljutottunk oda, hogy a 2015 nyara óta folyamatosan zajló választási küzdelmek legfőbb vesztese a ‘nő’ — s ehhez már nyíltan „gender-ideológia”-zni sem kell, kimondatlan előfeltevésként van kiszámíthatóan jelen.(?) Nem vagyunk többé, stigmaként sem (?), a térképen. A ‘nő’ identitáskategória használatának hiánya, kitakarása a közbeszédben 2010-ig a feminizmus, ezt követően pedig a gender-ideológia fogalmának kitűnéséhez kapcsolódó folyamat. A ‘nő’ jelentése a veszélyes, kétes erkölcsű, a kötelességet, azaz a gyermekáldást megtagadó, önmegvalósít(gat)ó negatív értékekkel telített spektrum valamely pontján elhelyezkedő figura, s mint ilyen, megregulázandó állampolgár, akit „hely(é)re kell tenni” — abban az értelemben, ahogy Robin Lakoff fent említett 2008-ban írt tanulmányában is állította: a nő és hatalom egymásra találása, gondolati társítása egyáltalán nem kívánatos. Amikor a nők néven neveződnek, az többnyire lejárató asszociációs hálókba ágyazottan történik, mint történt az a miniszterelnök, Orbán Viktor 2017 áprilisában elhíresült, újságírói kérdésre adott válaszában, mely a Szemerényi Réka washingtoni magyar nagykövet visszahívására vonatkozó hírek megerősítését kérte a miniszterelnöktől. Ő azonban a „Nőügyekkel nem foglalkozom” (Angel-Kovács Marianna 2017) cinikus kijelentéssel tette, tehette ‘helyére’ mindazokat, akik „nő”-ként kívánnak (különösen a nagypolitika terében) megneveződni. Mint a Kormánybiztos megnyilatkozásában láthattuk, egyedül a ‘komoly’, (mert) férfival egybekapcsolt biztonságpolitikai érdekek kapcsán ‘helyén való’ a ‘nő’ emlegetése, mert ott a kormánypropaganda legfőbb elemének, a militáns migráns(ozó)-diszkurzusnak a logikáját hitelesíti — eszközként (Hansen 2012).

A magyarországi politikai beszédmód két hangsúlyos sajátosságának, a ‘gender’ (közvetve a feminizmus) ideológiává átírt, illetve a ‘nő’-nek a cselekvő hatalom’-mal aligha felruházható ‘hölgy’-ként végbemenő kitakarását Michael Kimmel (2013) gondolatmenetére támaszkodva, a középosztálybeli, politikai elitbe tartozó férfiak előjogaik sérülése fölött érzett dühe megnyilvánulásaként értelmeztem, melyekre a választott példákkal szerettem volna felhívni a figyelmet. A sértettnek lát(tat)ott férfi előjogok hangja a

hegemon maszkulinitás megrendülése felett érzett — és a kormány-ideológia által bátorított és felerősített — ‘jogos düh’, ami, ironikus módon, a sikeres középosztálybeli férfiak anyagi biztonságérzetének megrendülése nyomán erősödik ma fel ennyire. Mint hivatalos ideológia épp azt van hivatva elfedni, hogy az elhatalmasodó, politikai centralizációs törekvések nyomán felerősödő korrupció rendszerében, melyet nem csak, hogy nem lehet kiszámítani, de amely hierarchikus szerveződésénél fogva egyre kevesebb férfit engedhet be a ‘legműködőbb szövetséges’ pozíciójába. Másodsorban, a férfiak megszerzett privilégiumaikat látják veszélyeztetve még a néhány, a nők érdekeit csak korlátozottan figyelembevevő rendelkezésben is (mint a gyed extra, vagy a családon belüli erőszak jogi tényállása). Az általános hatalmi centralizációra adott reakciójuk a ‘hatalommal felruházottnak vélt vetélytárs nő’ figurájának ellenségképként való előhívása. Ezt az értelmezést erősíti aztán fel a nőgyűlölet harmadik elemeként a nosztalgikus világkép ideálja, a régi szép idők visszavágyása. A ‘nemi szerepek’ egykori rendezettségének visszasóvárgása. Amikor a nők boldog anyák voltak és az otthon biztonságát választották a karrier stressze helyett. Már csak azt a kérdést kellene feltegyük a mi derék középosztálybeli férfiainknak: Ugyan melyik konkrét történelmi pillanatot is emelné el a kormánypropaganda megszépítő emlékezete...?

Felhasznált irodalom

- „[A FIDESZ meghajlik a hölgyek akarata előtt.](#)” 2012. *Index*. Letöltés: 2018. április 2.
- Barát, Erzsébet. 2012. „A ‘politikai korrektség’-re hivatkozás ideológiai csapdái: A 2010-es év óvodapedagógiai változtatásokra tett kísérletet kísérő társadalmi és politikai küzdelmek.” In Kádár Judit & Szathmáry Judit (szerk.) *Gondolatok a toleranciáról, a máságról. Mi/Más 2. Konferencia 2010*. Eger: Amerikanisztika Tanszék & Esterházy Károly Főiskola, 66–74.
- Barát, Erzsébet, Pataki Kinga Júlia & Pócs Katalin. 2004. „[Gyűlölködni szabad \(?\) A magyar sajtó a feminizmusról és a feministákról.](#)” *Médiakutató* 5 (3): 41–50.
- Bershidsky, Leonid. 2017. „[How Western Capital Colonized Eastern Europe.](#)” *Bloomberg*. Letöltés: 2018. április 2.
- „[Bocsánatkérést várnak a Lázár-hangfelvétel készítőitől.](#)” 2011. *Index*. Letöltés: 2018. április 2.
- Connell, W. Raewyn. 1995. *Masculinities*. Cambridge, UK: Polity Press.

- 1987. *Gender and Power. Society, the Person and Sexual Politics*. Sydney: Allen and Unwin.
- Connell, W. Raewyn & James W. Messerschmidt. 2005. „Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept.” *Gender and Society* 19 (6): 829–859.
- Csuhaj, Ildikó. 2015. „[Így reagált Kövér a terhességi tesztekre.](#)” *Nol*. Letöltés: 2018. április 2.
- Fraser, Nancy. 1998. *Justice Interruptus: Critical Reflections on the Postsocialist Condition*. New York & London: Routledge.
- Gee, James Paul. 2014. *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. (4th Ed.) New York & London: Routledge.
- Grzebalska, Veronika, Kováts Eszter & Pető Andrea. 2017. „[Gender as symbolic glue: how ‘gender’ became an umbrella term for the rejection of the \(neo\)liberal order.](#)” *Political Critique*. Letöltés: 2018. április 2.
- Hansen, Lene. 2002. „The Little Mermaid’s Silent Security Dilemma and the Absence of Gender in the Copenhagen School.” *Millennium* 29 (2): 285–306.
- Hídvégi, Balázs. 2017. „[A nőkre jelenleg a bevándorlás és az azt támogató politikai erők jelentik a legnagyobb veszélyt.](#)” *Fidesz.hu*. Letöltés: 2018. április 2.
- „[Kidomborította nőpolitikáját a Fidesz és mindent rákent a bevándorlókra.](#)” 2017. *Hvg*. Letöltés: 2018. április 2.
- Kimmel, Michael. 2013. *Angry White Men: American Masculinity at the End of an Era*. New York: Nation Books.
- Kovács-Angel, Marianna. 2017. „[Már biztos hazahívják a washingtoni magyar nagykövetet.](#)” *24*. Letöltés: 2018. április 2.
- Kováts, Eszter & Soós Eszter Petronella. 2014. „[Félelem a dominó-elvtől? A gender-ellenes európai mobilizáció jelensége Francia esettanulmány és magyar kilátások.](#)” *TNTeF* 4 (2): 106–124.
- Laclau, Ernesto. 1996. „Why Do Empty Signifiers Matter to Politics?” In Ernesto Laclau. *Emancipation(s)*. New York: Verso. 36–47.
- Lakoff, Robin. 2008. „Language, Gender, and Politics: Putting ‘Women’ and ‘Power’ in the Same Sentence.” In Janet Holmes & Miriam Meyerhoff (eds.) *The Handbook of Language and Gender*. Hoboken, NJ: Blackwell Publishing Ltd, 160–178.

- „[Neked is hányingered van? Küldj egy negatív terhességi tesztet Kövér Lászlónak.](#)” 2015. *Facebook*. Letöltés: 2018. május 28.
- Oroszi, Babet. 2013. „[Megint beszólt Szél Bernadettnek egy Fideszes.](#)” 24. Letöltés: 2018. április 2.
- Rényi, Pál Dániel. 2015. „[Kövér: Egy hetedikes is tudja, ha az asszonyok nem szülnek, kihal az emberiség.](#)” 444. Letöltés: 2018. április 2.
- Szikra, Dorottya. 2014. „Democracy and welfare in hard times: The social policy of the Orbán Government in Hungary between 2010 and 2014.” *Journal of European Social Policy*. 24 (5): 486–500.
- Szilvay Gergely. 2017. „[Miért is lett szitokszó a gender?](#)” *Mandiner*. Letöltés: 2018. április 2.
- „[Tájékoztató az óvodai nevelés Országos Alapprogramjának kiadásáról szóló 137/1996. \(VIII. 28.\) Kormányrendelet 255/2009. \(XI.20.\) módosításáról.](#)” 2010. *Nemzeti Erőforrás Minisztérium Honlapja*. Letöltés: 2018. április 2.
- !!444!NÉGY!! 2014. „[Illés Zoltán vs. Szél Bernadett.](#)” *Soundcloud*. Letöltés: 2018. április 2.